

זה לא שאין כסף, השאלה למי נותנים אותו
לפני כמה ימים אישרה הממשלה הטבה בתשלום ביטוח לאומי למעסיקים בסך 3.2 מיליארד ש"ח. בעלי ההכנסות הגבוהות קיבלו, לפי המלצות ועדת רבינוביץ, הטבות מס בסך 12.9 מיליארד ש"ח: בעלי שכר של 25,000 ש"ח ומעלה זוכים בתוספת נטו של למעלה מ 2,000 ש"ח לחודש. את הכסף הזה לוקחים מהסטודנטים (קיצוץ בתקציב ההשכלה הגבוהה שמתורגם על-ידי בכירי האוניברסיטאות לתוכניות "הבראה" שמשמעותן עלייה בשכר הלימוד וירידה בתמיכה ובשירות הניתן לסטודנטים), מהפועלים, אנשי המעמד הבינוני (הקטנת הפטור ממס על קרן השתלמויות, על מענק פרישה ועל עבודה במשמרות בתעשייה) ומהעניים ביותר: משנה לשנה יש יותר נזקקים, מובטלים, קשישים, חולים הזקוקים לתרופות, אנשים הזקוקים לדיוור וילדים עניים – אך גם השנה, כמו בכל שנה, מקצצים מיליארדים בתקציבי החינוך, הבריאות, מערך הסיוע לדיוור, דמי האבטלה, ההכשרה המקצועית למובטלים, הפנסיה, קצבאות הילדים והביטוח הסוציאלי לנזקקים – כך שרק העשירים יכולים לממן השכלה לילדיהם, לקנות דירות ובתים, לקנות תרופות ולשרוד כקשישים. הקיצוץ של 6.7 מיליארד ש"ח בתקציב 2005 הוא המשך לשורה של 7 קיצוצים בשלוש השנים האחרונות.

מוכרים אותנו
החינוך – כמו המים, החשמל, המתני"סים, שירותי הרווחה (תוכנית ויסקונסין) ושאר השירותים שהמדינה אמורה לספק לנו בעבור המיסים שאנחנו משלמים – מופרט, עובר לידיים פרטיות שעניין עשיית כסף. המדינה לא רואה עצמה אחראית יותר להספקת שירותים חיוניים לציבור. נראה כאילו "משרתי הציבור" שואלים עצמם "איך אנחנו יכולים להוציא מהציבור?" ולא "איך אנחנו יכולים לשרת את הציבור?" הדבר מתבטא בקיצוצי הממשלות בתקציבי החינוך וההשכלה הגבוהה ובדוח ועדת דוברת, שגם מאחורי עומדים עסקנים אינטרסנטים, ולכן הרפורמות שמציע דוברת בבתי הספר זהות לרפורמות שמתבצעות בשנים האחרונות באוניברסיטאות: פיטורי אלפי מורים והרעה בתנאי העבודה של הנותרים ("שיפור מעמד המורה"), הגדלת השתתפות ההורים במימון הפעילויות – חינוך לעשירים בלבד ("בית הספר יוכל ליצור מקורות הכנסה נוספים"), שיווק אגרסיבי של גורמים מסחריים בתוך בתי הספר ("לביית הספר תהיה עצמאות בבחירת ספקי השירותים") – כלומר,

משמעות המדיניות החדשה בבתי הספר ובאוניברסיטאות היא פחות מורים – שחוקים מתנאי העסקה גרועים יותר, מלמדים יותר שעות בכיתות יותר צפופות ופחות מתוחזקות, הורים וסטודנטים שקורסים תחת עול התשלומים ושיווק אגרסיבי של גורמים מסחריים שמסתובבים בתוך מוסדות החינוך. מאחורי "דוח ועדת דוברת" ו"תוכנית ההבראה של אוני ת"א" עומדים גורמים אינטרסנטים שמקווים באמצעות השינויים להרוויח הרבה כסף על-ידי מכירת שירותים ומוצרים לבתי הספר: חברות כוח אדם, ספקי שירותי קייטרינג, הוצאות ספרים, חברות שיוכלו להכנס לקשרים עסקיים עם מנהלי בתי הספר ולמכור את מוצריהן בין כתלי בית הספר ועוד. הרפורמות החדשות לא ישפרו את החינוך אלא ייצרו מערכת חינוך לעשירים בלבד, ויפגעו בתלמידים והוריהם, בסטודנטים ובמורים.

מקצצים למי שהכי צריך
למעשה, אנחנו הסטודנטים היינו מוגישים הרבה פחות את הקיצוצים, לו "תהליכי הייעול המשמעותיים" היו נעשים במשכורותיהם של בכירי האוניברסיטאות, אלה שמאשרים את תוכניות ה"ייעול" הללו, (שעלות שכרם נעה בין 50 ל-70 אלף ש"ח בחודש כל אחד – פי כמה וכמה יותר מאנשי הסגל. עלות השכר של נשיא אוני בר-אילן פרופ' משה קוה ב 2002 למשל, היתה 68,108 לחודש ושל נשיא אוני ת"א איתמר רבינוביץ' - 62,722 ש"ח לחודש*), או לחלופין, בשכרם של חברי הכנסת שהצביעו בעד הקיצוץ בתקציב החינוך (המשתכרים 30 אלף שקל בחודש, והטבות שפחות או יותר מכפילות את הסכום). למעשה, שינויים קטנים בדרכי קבלת ההחלטות היו עשויים למנוע את כל הקיצוצים – למשל, באמצעות ויתור על הקמת אוניברסיטה נוספת, בזמן שאוניברסיטאות קיימות עוברות קיצוצים נרחבים ולעיתים עומדות בפני סגנת סגירה, ויתור על קניית אדמות שיח-מונט בעלות של 250 מיליון ש"ח, ויתור על בניית מבנים כמו "אודיטוריום סמולרש" באוני ת"א בעלות של 50 מיליון שקל (שאינו משרת סטודנטים אלא רק כנסים של עשירים) או "המרכז לחקר המוח" בבר-אילן, בהשקעה של מאות מיליוני שקלים: במרכז הזה יתקיים מחקר בסיסי מהסוג היקר ביותר (שמאפשר לגלגל כסף רב לכיסים פרטיים אך אפילו אינו מתיימר להביא תועלת רפואית, והמרוויחים היחידים ממנו יהיו כמה חוקרים ובכירים אחרים באוניברסיטה). הכסף שמושקע בבניית בניינים שכאלה, שאינם משרתים את הסטודנטים או את

הציבור, ובמחקרים לא יעילים אך משתלמים, גדול בהרבה, למשל, מהקיצוץ (ב 50%) בתקציב המיועד לחידוש מבנים רעועים בבתי חולים ובבתי ספר בישראל בחמש השנים האחרונות.

בעסקי ההשכלה
כדאי שנתחיל ללמוד, כיצד בוחרים בכירי האוניברסיטאות, ו"נבחרי ציבור" בכלל, להוציא את הכסף שבידם: מה הם האינטרסים, באילו דרכים הם יכולים לגלגל כסף לכיסיהם, במה כדאי להם להשקיע: **קניית ספרים לספרייה, לתועלת סטודנטים שלא יכולים להרשות לעצמם קניית ספרים, היא השקעה גרועה מבחינתם, שאינה מכניסה כסף. גם עריכת מחקרים פשוטים וזולים, יעילים וחשובים ככל שיהיו לרופאי/אנשים ולידע, אינה משתלמת – כי קשה לבקש על כך מלגות וקרנות שמנות שאותן אפשר לגלגל לכיסים שונים או לעשות כסף מרישום פטנטים עליהם. שכירת מדען-עסקן בעל שם עולמי, שיועד להוציא מגופים אמריקאים ואירופיים הרבה כסף עבור מחקרים יקרים, מיותרים ככל שיהיו (כמו פרופ' משה אבבלס בבר-אילן) – היא מטרה בפני עצמה: האוניברסיטאות והמכללות הן כיום עסק כלכלי, המנוהל בידי מדענים-עסקנים, שאין להם עניין עוד בטובת הציבור, בריאות הציבור, צמצום פערים חברתיים, צדק, הגינות, חיסכון בכספי ציבור, תרבות, עתיד ההשכלה של ישראל, תועלת לאנושות ושאר "הבלים של יפי נפש תמימים".**

* משרד האוצר, רשימת שיאני השכר במשק 2002
<http://www.mof.gov.il/sachar/02/sec.pdf>

מה קורה כששמים כספים שמיועדים לבריאות הציבור בידיים של מדענים-עסקנים? המרכז לחקר המוח בבר-אילן כדוגמה

מזה שלושים שנה מבצע משה אבבלס, האיש שמכהן כיום כמנהל המרכז לחקר המוח בבר-אילן, ניסויים ומחקרים באוניברסיטאות בישראל. פרופ' אבבלס פיתח תיאוריה מעניינת ובנה לעצמו שם עולמי בתחום חקר המוח באמצעות פרסום מחקרים רבים. תוצאות המחקרים מעניינות, לפעמים, מבחינה מדעית. ביצוע המחקרים מספק את סקרנותם המדעית של חוקרים, וזה דבר חשוב.

אולם, לתיאוריה של פרופ' אבבלס אין כל השלכה רפואית או יישומית למדעי הרפואה – לכל היותר יש לה השלכה על מעמדו כחוקר ועל יוקרת האוניברסיטה שבה הוא עובד. במהלך 44 השנים

שבהם מבצע אבבלס את ניסוייו המיושנים לא גילה, ולמעשה אף לא ניסה לגלות, שום דבר בעל השלכה רפואית כלשהי, ולפי דברי אבבלס עצמו בהרצאותיו, מחקריו לא יניבו תועלת לרפואה גם במאות השנים הבאות. כל הניסויים שערך לא קידמו ולא יקדמו בדבר את היכולת לרפא בני-אדם – הם רק מכניסים כסף לאוניברסיטאות שבהן הוא עובד, והן בתמורה מסדרות לו זכייה במענקים ופרסים כספיים. מיליוני דולרים מכספי הציבור, שהיו עשויים להיות מושקעים ברפואה מונעת, תרופות לנוקקים או מחקרים לצורך גילוי תרופות למחלות, וכך להציל חיים ולמנוע מחלות וסבל רב מאלפי אנשים, בוזבוז ומבוזבזים על ניסויים מיושנים ומיותרים שלא הביאו מרפא לאף אחד ולא הצילו את חייו של אף אדם.

מחקריו של אבבלס עוסקים ברובם בדרכי העברת אינפורמציה במוח האדם ע"י תאי עצב (ניורונים). זה מתבצע באמצעות הכנסת אלקטרודות במקומות שונים בקליפת המוח של קופים (בעיקר), הקלטה באמצעותן של האותות העצביים שעוברים בו בפעילויות שונות וניתוח של ההקלטות שהתקבלו באמצעים מתמטיים וסטטיסטיים ובניית מודלים. ספציפית, הוא בודק האם המידע מקודד כולו בקצבי הירי של הניורונים, או שחלקו מועבר באמצעות ירי בו-זמני של כמה מהם, במנגנון שהוא מכנה "synfire chain". לשאלה זו, מעניינת ככל שתהיה, אין כל השלכה על האופן בו יטופלו חולים ע"י רופאיהם, היום או בעתיד.

פרופ' אבבלס הקים באוני בר-אילן מכון לביצוע ניסויים בחקר המוח לפי המודל של מכון דומה באוניברסיטה העברית. רוב הניסויים שיערכו שם יהיו במהותם ניסויים בפסיכולוגיה קוגניטיבית, כגון ניסויים שיבדקו האם יצליח הקוף לזכור תמונה שראה. החוקרים יראו שהמוח מגיב בצורה שונה בהתאם להתנהגות הקוף. מחקרים כאלה נעשים שוב ושוב מזה כ-40 שנה, אבל לא קידמו את הבנתנו במנגנוני הפעולה במוח האנושי.

ד"ר ויליאם ניוסום, מרצה לניורולוגיה באוניברסיטת סטנפורד ונסיין שהתמחה במוחות קופים, קבע: "תוצאות ניסוי דימות בבני אדם (כלומר בדיקה לא פולשנית במכשיר הדמיה מסוג fMRI) הניבו תוצאות שסתרו את אלה שהיו ידועות בנוגע לקופים." * -משמע, הניסויים הנערכים במוח קופים וחיות אחרות אינם מעידים על דרך פעילות

* סנדרה בלייקסלי: "עורה באפילת המוח", מתורגם מניו-יורק-טיימס, "הארץ", מוסף בריאות 1.5.00 גיליון 39, ע' 17